Tomasz Kamusella

Ijesztő személyi kultusz Bulgáriában

2018 elejétől június végéig először fordult elő a történelemben, hogy bolgár elnöke volt az Európai Unió Tanácsának.[1] A mandátum sikeres kitöltése után az elnöki rang az új, szabadságpárti (FPÖ) populista kormány vezette Ausztriára szállt. Bulgária végre egy – nemzeti nézőpontból fontos, bár az ország határain túl teljességgel ismeretlen – dologra irányíthatja figyelmét. Jelesül arra, hogy idén is méltó módon ünnepelje meg Todor Zsivkov elvtársnak, a Bolgár Kommunista Párt Központi Bizottsága főtitkárának születési évfordulóját. Bár már húsz éve meghalt, a kommunista diktátor árnyéka ma is érezhetően rávetül Bulgáriára. Zsivkov (1911–1998) halálában is sokkal „aktívabb", mint Bulgária első kommunista vezetője, Georgi

Zsivkov praveci szobrának másodszori leleplezése 2001-ben, születésének 90. évfordulóján. Balról: Georgi Parvanov, Bojko Boriszov és Evgenija (Zseni) Zsivkova, a diktátor unokája. A sors iróniája, hogy Zsivkovát mint bolgár parlamenti képviselőt delegálták az Európa Tanács parlamenti gyűlésébe, és 2009-ben részt vett az emberi jogok azerbajdzsáni érvényesülésének ellenőrzésében. http://burgas-podlupa.com/бойко-борисов-върха-на-айсберга-бкп

Sehol egy zászló – Zsivkov születésének 99. évfordulója, Pravec, 2010. http://www.botevgrad.com/news/27010/Pravchani-polojiha-cvetya-pred-pametnika-na-Todor-Jivkov/#gallery

Kizárólag bolgár zászlók Zsivkov születésének centenáriumán, Pravec, 2011. https://btvnovinite.bg/355932167-100_godini_pokasno_V_Pravets_praznuvat_rojdeniya_den_na_Todor_Jivkov.html

Dimitrov (1882–1949) valaha is volt – pedig Dimitrov bebalzsamozott testét mauzóleumba tették, a moszkvai Lenin-mauzóleum mintájára. A Dimitrov-mauzóleumot 1999-ben bontották le, evvel szimbolizálva a kommunista totalitarizmus végét Bulgáriában.

Sokan nem értettek egyet azzal, hogy eltörlik a hivatalos bolgár történelemnek ezt a fontos emlékhelyét. A mauzóleum ellenállt az első három, robbanószerrel megkísérelt romboló akciónak, s ezt sokan úgy értelmezték, hogy talán nem is olyan nagyszerű ötlet szőröstül-bőröstül kiiktatni a kommunista múltat. Nem kevés bolgár gondolkozik így, annak ellenére, hogy az ország 2004-ben a NATO, 2007-ben pedig az Európai Unió tagja lett. Nemcsak az utca embere osztotta a rózsaszín kommunizmusról szóló véleményt, hanem számos bolgár politikus és értelmiségi is, főleg a populizmusra hajlók. Valamennyien színtiszta bolgárok, vagyis szláv nyelvet beszélő ortodoxok. A jelenleg harmadik hivatali idejét töltő miniszterelnök, Bojko Boriszov a hatalmát vesztett Todor Zsivkov testőreként kezdte kommunizmus utáni politikai pályafutását, amikor az 1990-es fordulatkor az expártfőtitkárt házi őrizetbe helyezték.

Zsivkov házi őrizetét nem vették túl szigorúan. Amikor a bolgár gazdaságban piacpárti reformokat hajtottak végre, s emiatt beköszöntött a

Uniós és bolgár zászlók Zsivkov születésének 101. évfordulóján, Pravec, 2012 (a kép bal szélén Pravec város címeres zászlaja). http://botevgrad.com/news/42813/V-Pravec-otbelyazvat-101-godini-ot-rojdenieto-na-Todor--Jivkov/

A 102. évfordulón különös módon csak Pravec város címeres zászlaja leng a szobor mellett, az Európai Unióé és Bulgáriáé hiányzik, Pravec, 2013. http://balkanec.bg/galeria/v-pravets-otbelyazaha-102-godini-ot-rozhdenieto-na-todor-zhivkov-813.html

Zsivkov születésének 103. évfordulója uniós és bolgár zászlóval, Pravec, 2014. http://balkanec.bg/galeria/v-pravec-otbelqzaha-103-godini-ot-rozhdenieto-na-todor-zhivkov-1462.html

korábban ismeretlen munkanélküliség, s gyors növekedésnek indultak a társadalmi egyenlőtlenségek, Zsivkovból keresett szónok lett. Hatalomvesztése után ő jelképezte a „régi, szép kommunista időket". Rajongói szemében a kommunizmus egyet jelent Zsivkov 35 évig tartó uralkodásával. A volt főtitkár haláláig keresztül-kasul utazgatott az országban, és látogatásai csak nevükben voltak „nem hivatalosak". Minden lépését újságírók követték, akik gondosan lejegyezték bölcs kijelentéseit. A „magánembert" tömegek fogadták „ősi szláv szokás" szerint kenyérrel és sóval – miként ez az egykori szovjet tömbben is hagyomány volt. Virágzott Zsivkov váratlanul kitört személyi kultusza. Ezeken az útjain a bukott vezetőt mindig elkísérte, segítette és tapintatosan irányítgatta Boriszov, amiről rengeteg sajtófotó tanúskodik. S míg Zsivkov strómanokkal megíratott *Összegyűjtött műveinek* 39 kötete (átlagban több mint egy kötet hatalmának minden esztendejére!) a polcokon porosodik, addig az *Emlékiratai* (700 oldal, első kiadás: 1997) máig nagyon kelendőek Bulgáriában.

Uralma idején Zsivkov jellegtelen apparatcsik volt, aki szervilisen hajlongott a Kreml urai előtt (odáig is elment, hogy kétszer, 1962-ben és 1973-ban kérelmezte Bulgária tagállami felvételét a Szovjetunióba!), most végre a nagy nehezen megszerzett népszerűségben sütkérezhetett, őszintén rajongott érte a „saját" nemzete. Azok, akik „igazságtalanul és eléggé el nem ítélhető módon" megfosztották hatalmától, letartóztatták és bíróság elé állították, a posztkommunista közvélemény szerint végül is hibát követtek el. Zsivkov tisztán állhatott népe előtt, és az emlékiratait is ilyen emelkedett hangon fejezte be: „Én, Todor Zsivkov, a rendelkezésemre álló minden hatalmat népem javára fordítottam".

Zsivkov születésének 104. évfordulója az Európai Unió és Bulgária zászlóival, Pravec, 2015. http://balkanec.bg/galeria/v-pravec-otbelqzaha-104-godini-ot-rozhdenieto-na-todor-zhivkov-1971.html

Kornelija Ninova, a BSZP frissen megválasztott elnöke a párt képviselőivel lerója tiszteletét Zsivkov előtt, Pravec, 2016. május 30. https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2016/05/30/2768736_deputatite_ot_bsp_nachelo_s_korneliia_ninova_se/

Zsivkov megalomániájának és undorító mivoltának elegye, valamint a bolgár igazságszolgáltatás lankadatlan igyekezete, hogy az ex-diktátort teljesen tisztára mossák, megihlette Julian Barnest, aki gyorsan írt egy regényt a Zsivkov-perről (*The Porcupine* – A tarajos sül, 1992). Zsivkov 1998-ban meghalt, de ekkor megtagadták tőle az állami temetést. Mégis, ahogyan tíz- és tízezrek vettek részt a gyászmenetben, ünnepélyesen végigballagva Szófia fő útvonalain, hogy végső búcsút vegyenek „a nagy bolgár vezetőtől és hőstől", az erősen emlékeztetett a szovjet tömb kommunista vezetőinek gyászszertartásaira.

Zsivkov ünnepélyes, „nem hivatalosan hivatalos" temetésére kilenc évvel az európai kommunizmus hivatalos befejeződése után került sor. Pedig egy évtizeddel korábban, a késő kommunista Bulgáriában a Zsivkov személyi kultuszának létrehozására tett kísérlet csúfosan megbukott. 1987-ben Pravecben, Zsivkov szülővárosában felavatták a pártvezér bronzszobrát, Szekul Krumov képzőművész-professzor és parlamenti képviselő alkotását. (Megjegyzendő, hogy Pravecről nevezték el a bolgár fejlesztésű számítógépet is – a szovjet tömbön belül Bulgária reszortja volt a számítástechnika.) Csakhogy a következő évben a kommunista rezsimmel való tömeges elégedetlenség miatt a szobrot villámgyorsan eltávolították, és naftalinba tették egy raktárhelyiségben. Később a hithű Boriszov indult a szobor megmentésére, ügyesen meglovagolva a posztkommunista Bulgária Zsivkov-párti érzelmeit. Először is megalapította az

ország legnagyobb biztonsági cégét, az Ippont. Közben, a Zsivkov halálát követő években (1998–2001) érintkezésbe került a legnagyobb hatalmasságokkal, mert ő lett az egykori cár, II. Szimeon – Szimeon Szakszkoburgotszki (vagyis Saxe-Coburg-Gotha) – első számú testőre; és Szimeon ekkoriban határozta el, hogy visszatér a bolgár politikába. Lett is belőle 2001 és 2005 között miniszterelnök, aki sikeresen kormányozta be az országot a NATO-ba és az Európai Unióba. Ekkoriban már Boriszov cége szervezte a miniszterelnök védelmét.

2001. szeptember 7-én, a kommunista diktátor születésének 90. évfordulóján a fent említett szobor előkerült a raktárból, hogy elfoglalja az „őt megillető" helyet Pravecben. A város addigra Zsivkov személyi kultuszának központja lett. A szobor újbóli felavatására nemigen figyeltek fel külföldön, Bulgáriában azonban Boriszov politikai felemelkedésének nyitányát jelentette. Az ex-cárnak távol kellett maradnia az ünnepségtől, hiszen 1946-ban épp a kommunisták fosztották meg a bolgár tróntól. Egyáltalán nem voltak efféle aggályai Georgi Parvanovnak, a Bolgár Szocialista Párt (BSZP, a lejárt „kommunista" jelzőt 1990-ben cserélték le „szocialistára") köztársaságielnök-jelöltjének. Ő nagy ravaszul a Zsivkov-szobor másodszori avatására időzítette választási kampányának kezdetét. Két ciklusra (2002–2012) is sikerült elnyernie az elnökséget, ennyit engedélyez az alkotmány. Parvanov mindig készen állt Boriszov bimbózó politikai karrierjének támogatására. 2001 és 2005 között Boriszov már a Belügyminisztérium főtitkára lett, majd Szófia főpolgármestereként működött (2005–2009), míg végül sikerült megszereznie a miniszterelnöki széket (először 2009-ben).

Árulkodó jel, hogy a következő Zsivkov-évfordulók hivatalosan „nem hivatalos" megünneplésének hagyománya a miniszterelnök Bori-

Az Európai Unió és Bulgária zászlaja Zsivkov születésének 105. évfordulóján, Pravec, 2016. http://balkanec.bg/pravets-chestva-105-godini-ot-rozhdenieto-na-todor-zhivkov-32288.html

Uniós és bolgár zászlók Zsivkov születésének 106. évfordulóján, Pravec, 2017. http://balkanec.bg/106-godini-ot-rozhdenieto-na-todor-zhivkov-36116.html

A plakáton: meghívó a Todor Zsivkov elvtárs születésének 102. évfordulója alkalmából rendezendő ünnepségre, Pravec, 2013. http://pirinsko.com/todor-jivkov-sam-si-opredelq-rojdeniq-den-25380.html

Meghívó a Zsivkov születésének 106. évfordulóján tartandó ünnepségre, Pravec, 2017. http://balkanec.bg/predstoyashto-106-godini-ot-rozhdenieto-na-todor-zhivkov-36070.html

szov óvó tekintete előtt kezdődött, bár hivatalosan a BSZP és Pravec önkormányzata kezdeményezték. Az önkormányzat élén Rumen Guninszki[2] BSZP-tag polgármester állt, aki zsivkovistának vallotta magát, és bizonyítottan a kommunista biztonsági erők ügynöke volt. Az első ilyen évfordulós ünnepség 2010-ben zajlott le Pravecben. Zsivkov akkor lett volna 99 éves. Szerény rendezvényt tartottak, a sajtó alig vett róla tudomást. A következő évben, a néhai diktátor centenáriumán már a bolgár zászló is ott lobogott a szobor mellett. Amikor Bulgária már fél évtizede az EU büszke tagja volt – 2012-ben, a 101. évfordulón –, a szobrot bolgár és uniós zászlók vették körül. (Valószínűleg ezzel akartak megszabadulni a parlamentben abban az évben meghozott, Zsivkov-ellenes, „A bulgáriai muszlimok erőszakos asszimilációját elítélő határozat" stigmájától.) Ezek a zászlók nyomatékosan hiányoztak 2013-ban, a 102. évfordulón, amikor Boriszovnak egy évre át kellett engednie a miniszterelnöki tisztet – majd mind a bolgár, mind az EU-zászlók visszatértek 2014-ben, a 103. évfordulóra. Boriszov ismét miniszterelnök lett, és éppen szeptember 7-én foglalta el hivatalát. Zsivkov születésnapja meghozta politikai szerencséjét. S azóta az uniós és bolgár zászlók állandó díszletei lettek a Zsivkov születését

„Én, Todor Zsivkov, a rendelkezésemre álló minden hatalmat népem javára fordítottam." http://www.botevgrad.com/news/27010/Pravchani-polojiha-cvetya-pred-pametnika-na-Todor-Jivkov/

megünneplő, évről évre megtartott rendezvényeknek – mind a mai napig. Mintha Zsivkov elvtárs nem csupán derék, nemzeti kommunista lett volna, hanem az európai integráció egyik alapító atyja, s mintha soha nem kérte volna Bulgária felvételét a Szovjetunióba. Talán mégis jobban illene oda Vlagyimir Putyin Eurázsiai Uniójának zászlaja (EaU, alapítva 2014-ben), mint az Európai Unióé, nem? Biztos vagyok benne, hogy ha Zsivkov hatalmon maradt volna, és bebetonozza a kommunista rendszert Bulgáriában – miként ma Lukasenka Fehéroroszországban –, akkor az ország feltétlenül az EaU-hoz csatlakozik, és nem az EU-hoz. Az is igen valószínű, hogy hazájának NATO-tagságát Zsivkov a legfelháborítóbb botrányként élte volna meg.

Interjúiban és beszédeiben Boriszov elismerően szokott szólni Zsivkovról, „a bolgár nép nagyszerű atyuskájáról".[3] Úgy tűnik, Boriszov nem érzékeli, mennyire nevetséges ez az elnevezés, amely a mindent átfogó bolgár nacionalizmus jegyében összemossa a kommunista totalitarizmus, illetve a demokrácia markáns különbségeit, a szovjet uralom, illetve az európai integráció ellentétét. Zsivkov elsősorban amiatt bukott, mert a gorbacsovi peresztrojka piacbarát reformjainak gyors változásokat hozó korszakában roszszul irányította a bolgár gazdaságot.

Bojko Boriszov hadnagy 1982-ben.
http://socbg.com/2014/02/лейтенант-бойко-борисов-в-униформа-1982-г.html

Ugyanakkor Zsivkovnak a kommunizmus utáni növekvő népszerűsége közvetlenül kapcsolódik az ország nem bolgár – vagy nem *eléggé* bolgár –, azaz iszlám hitű török és roma csoportjainak üldözéséhez. Zsivkov már a késő hatvanas években megszüntette a török nyelvű kisebbségi oktatási rendszert. A hetvenes évek elején kötelezték a romákat és a pomákokat (szláv ajkú muszlimokat), hogy „iszlám–arab" személy- és családnevüket „szláv–bolgárra" változtassák. A cserét 1984–85 telén, erőszakos, katonás névváltoztatási kampány keretében vezényelték le; az akció céltáblája az ország egymilliós török kisebbsége volt. Az asszimilációs kényszerintézkedést az

Bojko Boriszov testőr és a vád alá helyezett Zsivkov a tárgyalóteremben, Szófia, 1991.
https://bivol.bg/zhivkovsatrap.html

Bojko Boriszov testőr és a diadalmas Zsivkov Pravecben, 1995 május.
http://www.desant.net/files/news/2012/08/06/134423680461485.jpg

elhunyt elődökre is kiterjesztették, s nem elég, hogy átíratták a hivatalos születési, házassági és halálozási anyakönyveket, még a sírkövek feliratait is meg kellett változtatni. A megmaradt mecsetek legtöbbjét szintén bezáratták. Betiltották az idegen, „bolgártalan" nyelvek – vagyis a török és a cigány – használatát, miként a „muszlim" viseletet, valamint a muszlim ünnepeket és eseményeket (ideértve a körülmetélést is). A névváltoztatás erőszakos kikényszerítése és a muszlim kultúra betiltása több tucat áldozatot követelt, majd szükségessé vált a dunai Belene-szigeten található sztálinista koncentrációs tábor újbóli megnyitása is. Viszont a Zsivkov-kormány bejelenthette, hogy az 1985-ben megtartott utolsó (kommunista) népszámlálás szerint semmiféle etnikai, nemzeti, nyelvi vagy vallási kisebbség nem maradt Bulgáriában. Az országból „valóban tiszta" nemzetállam lett.

A bejelentésnek ellentmondott a kommunista Bulgária egyetlen tömeges, alulról szerveződő ellenzéki mozgalma, melyben szinte kizárólag törökök és muszlimok vettek részt. 1989 áprilisában a kommunista országban példa nélküli tüntetéseket és számos éhségsztrájkot szerveztek, hatvanezer ember részvételével. Zsivkov nyomban reagált, és a megmozdulások feltételezett vezetői közül ezret már májusban a semleges Ausztriába és Jugoszláviába száműzött. Majd úgy határozott, hogy megfelezi – tízről öt százalékra csökkenti – a bulgáriai törökök számarányát. Hivatalosan persze egyetlen török sem élt Bulgáriában, úgyhogy a dokumentumokban „bolgár mohamedánként" hivatkoztak rájuk. 1989. május 29. és augusztus 22. között mintegy 360 000 törököt és muszlimot üldöztek el Bulgáriából. Ez volt a második világháború és az 1991-ben kitört jugoszláviai háborúk közötti időszak legsúlyosabb etni-

Bojko Boriszov testőr és II. Szimeon ex-cár. http://www.alarmanews.com/с-много-хитър-ход-премиера-бойко-борис/

kai tisztogatása Európában. (Ellentétben az említett háborúkkal, ez a tisztogatás Bulgárián kívül teljességgel feledésbe merült, sőt a legelső monográfiát is csak 2018-ban publikálták róla.)[4] A száműzöttek augusztusban elkezdtek óvatosan visszaszivárogni, s miután Zsivkovot kommunista kollégái 1989. november 10-én elmozdították a hatalomból, a folyamat felgyorsult, végül nagyjából az elűzöttek fele tért haza.

Bojko Boriszov üzletember az átmenet idején. http://razuznavane.com/?p=16910

S hogy Zsivkovnak még jobban fájjon, az őt követő kommunista kabinet visszaadta a bulgáriai törökök és muszlimok polgári és politikai jogait. Ezzel roppant módon feldühítették a bolgár nacionalistákat, akik 1990 januárjában többszázezres tüntetésen tiltakoztak a döntés ellen. Félő volt, hogy kitör az etnikai alapú polgárháború, sőt még egy katonai konfliktus sem látszott lehetetlennek Törökországgal.

Sem Zsivkovot, sem kormányának tagjait nem vonták felelősségre az etnikai tisztogatás miatt. A korábbi Jugoszlávia miatt létrehozott hágai Nemzetközi Törvényszék (ICTY) 1993-ban alakult meg, mikor még dúltak a jugoszláviai háborúk, de hasonló törvényszék gondolata Zsivkovék 1989-es tetteivel kapcso-

Bojko Boriszov, a Belügyminisztérium főtitkára, 2003. http://e-vestnik.bg/16071/prisadata-ot-strasburg-sreshtu-borisov-e-samo-nachaloto/; https://www.mediapool.bg/boiko-borisov-e-noviyat-kmet-na-sofiya-news110798.html

latban föl sem merült. A nemzetközi közösség és Bulgária egyaránt hagyta, hogy hallgatás fedje el az 1989-es tisztogatást. S mégis, hiába tűnt lehetetlennek, és hiába váltotta ki a kommunistából lett bolgár nacionalisták szívós ellenállását, 2012. január 11-én néhány, az elveihez ragaszkodó, s a demokráciában hívő bolgár parlamenti képviselő meggyőzte a Házat, hogy elfogadják a nagy jelentőségű „A bulgáriai muszlimok erőszakos asszimilációját elítélő határozat"-ot.[5] Fontos, hogy a képviselők egyhangúlag elismerték: „1989-ben több mint 360 000 török származású bolgár állampolgár kiutasítása a totalitárius rezsim által elkövetett etnikai tisztogatás" volt. Boriszov kormányon lévő, Polgárok Bulgária Európai Fejlődéséért (GERB) nevű pártja is megszavazta a határozatot. De ezt nem követte semmiféle vádemelés, az áldozatok és családtagjaik anyagi természetű kártérítéséről nem is beszélve. És az sem lehet véletlen, hogy a határozatról világszerte mit sem tudnak a kutatók – még hivatalos angol fordítása sem született.[6]

Újra eljött szeptember 7-e. Idén, 2018-ban Zsivkov születésének 107. évfordulója esik erre a napra. A dátum kétszeresen is szimbolikus, hiszen egybeesik a „nagyszerű atyuska" halálának 20. évfordulójával. Az EU és Bulgária zászlói ismét büszkén lengenek Pravecben, a Zsivkov-szobor mellett. Országos és helyi politikusok jelennek meg az ünnepségen, Zsivkov családtagjainak és elszánt híveinek társaságában. Törököt, romát vagy muszlimot nem hívtak meg, nem lennének szívesen látott vendégek. A kutya sem törődik az

Szimeon Szakszkoburgotszki miniszterelnök és Bojko Boriszov belügyminisztériumi főtitkár, 2004.
http://rf-smi.ru/evropa/18032-etot-smeshnoy-premer-bolgarii-boyko-borisov.html

Bojko Boriszov, Szófia főpolgármestere, 2005. http://www.factor-news.net/index_.php?cm=2&ct=1&id=5891

érzéseikkel, és a véleményüket sem kéri ki senki. Egy árva török tannyelvű kisebbségi iskola sincs Bulgáriában. A törvény diszkriminatív alkalmazása miatt gyakran a földdel teszik egyenlővé a romák házait – tősgyökeres bolgárokkal szemben sohasem járnak el így. Rossz szemmel néznek azokra, akik törökül vagy cigány nyelven szólalnak meg nyilvános helyen. Egyfelől Boriszov miniszterelnök rendre kárhoztatja a kommunizmus bűneit, beleértve az 1989-as etnikai tisztogatást.[7] Másfelől tudja, hogy a választók csendes többsége bolgár nemzetiségű, s ők továbbra is az etnikailag „tiszta" Bulgária zsivkovi elképzelésének bűvkörében élnek. Boriszov hallgatólagosan legalább annyira egyetért a praveci ünnepléssel, mint amennyire vonakodik szót ejteni arról az időszakról, amikor – 1982-tól 1990-ig – a kommunista Bulgária Belügyminisztériumában szolgált, hadnagyi rangban. Lehetetlen, hogy a hivatalban lévő bolgár miniszterelnök így vagy úgy ne lett volna részese az 1984–85-ös névváltoztatási kampánynak és az 1989-es etnikai tisztogatásnak. Az utóbbit, ha zavarosan is, de maga is elismerte, ám semmiféle részlet, pláne bizonyíték nem került elő a közreműködéséről.

Tudtommal Bojko Boriszov az egyetlen olyan vezető politikus az Európai Unió tagországaiban, aki előre megfontolt szándékkal, szégyentelenül dicsőíti egy etnikai tisztogatás irányítóját. Mi több, engedi, sőt bátorítja egy totalitárius diktátor személyi kultuszát, amely oda nem illő módon virágzik az EU zászlaja alatt. Kérdés, hogy ez most felháborító botrány-e, vagy az új politikai vonal, melyet vakon követ az Unió? Miért nem tiltakozik Brüsszel? Vagy arra kell felkészülnünk, hogy egy szerb vezető nemsokára hivatalosan fog ódákat zengeni a népirtó Slobodan Miloševićről, esetleg egy olasz

A korábbi cár és miniszterelnök találkozása korábbi testőrével, a hivatalban lévő miniszterelnökkel, 2017. http://glasove.com/categories/komentari/news/caryat-sklyuchi-sdelka-s-borisov-vliyanie-sreshtu-imoti

politikus Mussoliniről vagy egy osztrák Hitlerről? *Ezt* is megengednék nekik? *Ezt* akarná Európa, ami oly kísértetiesen hasonlít az 1930-as évek önkényuralmi rendszereire? Hát nem a 20. századnak ez az elátkozott évtizede vezetett közvetlenül a náci totalitarizmushoz, amely hamarosan elborította Európát a második világháború idején? S nem ez vezetett később oda, hogy 1945-től 1989-ig átengedték a lerombolt földrész felét a szovjet totalitarizmusnak?

Ezúttal a látszatra ártalmatlan Zsivkov-kultusz lehet az első lépés egy hasonló, totalitárius szakadék létrejöttéhez. A megátalkodott etnikai tisztogató és diktátor személyi kultusza. Amely napjainkban az Európai Unió zászlaja alatt virágzik, s amelyről senki sem akar tudomást venni Európában. Lehet, hogy hamarosan késő lesz.

2018. szeptember 7-én

FORDÍTOTTA BARABÁS ANDRÁS

JEGYZETEK

1. Köszönöm Catherine Gibson (European University Institute, Firenze) and Rumen Avramov (Felsőfokú Tanulmányok Központja, Szófia) hasznos megjegyzéseit és tanácsait. Cikkem esetleges pontatlanságaiért természetesen egyedül én vagyok a felelős.
2. http://balkanec.bg/agenti-na-darzhavna-sigurnost-uporitiv-zhelanieto-si-da-upravlyavat-pravets-499.html
3. https://frognews.bg/novini/borisov-tsaria-jivkov-kato-dva-universiteta.html; https://www.webcafe.bg/webcafe/da-go-weba/id_1382478981_Tato_veche_ne_e_na_moda; https://www.dw.com/bg/мъдрецът-отправец/a-16249943; http://19min.bg/news/4/11553.html; https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2011/09/07/1151152_borisov_iska_ocenkata_za_todor_jivkov_da_si_ia_dade/; https://www.blitz.bg/politika/borisov-progovori-otkroveno-za-tato-tsarya-i-vlizaneto-si-v-politikata-video_news595856.html
4. Tomasz Kamusella. 2018. *Ethnic Cleansing During the Cold War: The Forgotten 1989 Expulsion of Turks from Communist Bulgaria*. London: Routledge. http://www.routledge.com/Ethnic-Cleansing-During-the-Cold-War-The-Forgotten-1989-Expulsion-of-Turks/Kamusella/p/book/9781138480520
5. http://www.parliament.bg/bg/declaration/ID/13813
6. A határozat nem teljes és nem hivatalos angol fordítása itt található: http://eureconciliation.eu/2012/01/25/bulgaria-condemns-communist-turkish-assimilation/
7. https://www.dnes.bg/politika/2008/10/31/pravozashtitnici-borisov-opravdava-tejko-prestyplenie-na-komunizma.60011,4